

Μικρά Ασία παρελθόν-παρόν

Καββαδίας Παναγιώτης Β1

Η Μικρά Ασία στην αρχαιότητα

Η Μ. Ασία από αρχαιοτάτων χρόνων υπήρξε σταυροδρόμι πολιτισμών και κυρίως σημείο συνάντησης μεταναστευτικών φυλών που μετακινούνταν από την ανατολή προς τη δύση ή και αντίστροφα ενίοτε. Εκεί κατέληγαν παλιοί εμπορικοί δρόμοι από το εσωτερικό της Μ.Ασίας (Μεσοποταμία, Παλαιστίνη κ.α.). Οι ανασκαφές του Τζέιμς Μέλαρτ ανάμεσα στο 1961 και το 1965 στο Τσατάλ-χουγιούκ αποκάλυψαν πως η Ανατολία ήταν κέντρο προηγμένου πολιτισμού ήδη από το 7500 π.Χ., κατά την Νεολιθική και την Χαλκολιθική περίοδο. Στην αυγή της ιστορίας ως κάτοικοι αναφέρονται οι Χάλυβες -σε σχέση με τα κοιτάσματα σιδήρου του Καυκάσου στη Μαύρη θάλασσα- οι Ίβηρες, οι Κόλχοι και άλλες φυλές. Θρακικές φυλές αναφέρονται επίσης στη Φρυγία και τη Βιθυνία, τον αρχικό πιθανώς τόπο καταγωγής τους, ενώ συναντάμε σημιτικούς λαούς στην Καππαδοκία κατά τους ιστορικούς χρόνους. Από το 1500 έως το 1000 π.Χ οι Χιτιτίτες κατέκλυσαν την περιοχή, φθάνοντας ως την Έφεσο και τη Σμύρνη. Από τον 9ο έως τον 6ο αι. π.Χ. σε μια μακρά διαδοχή μεταναστεύσεων Ίωνες, Αιολείς και Δωριείς έφθασαν ως τις ακτές της Μ. Ασίας ως έμποροι, αποικιστές, τυχοδιώκτες και στρατιώτες, έκτισαν τις πόλεις τους, αναμείχθηκαν με τους γηγενείς πληθυσμούς υιοθέτησαν τμήμα της θρησκείας τους και σύντομα εγκαθίδρυσαν έναν αξιόλογο πολιτισμό που προπορεύθηκε σε πολλές περιπτώσεις εκείνου της ηπειρωτικής Ελλάδας. Η ανάπτυξη αυτού του πολιτισμού θεωρείται από αρκετούς ιστορικούς το πρώτο κεφάλαιο στην ανάπτυξη του δυτικού πολιτισμού κυρίως εξαιτίας της φιλοσοφικής σκέψης που παρήγαγε. Σε αυτή την περίοδο κόπηκαν τα πρώτα τετράγωνα νομίσματα από ήλεκτρον, πιθανώς ως αποτέλεσμα των εμπορικών συναλλαγών των γηγενών με τους Έλληνες.

Περί τα μέσα του 6ου αι. π.Χ. κατόρθωσε να εξαπλώσει την ηγεμονία του στην ευρύτερη περιοχή ο βασιλιάς των Λυδών Κροίσος, (548-546 π.Χ.), ο οποίος σύντομα εκδιώχθηκε από τον Πέρση Κύρο, που μετέτρεψε όλη την περιοχή σε επαρχία του διοικητικού συστήματος της Περσίας. Σε εκείνα τα χρόνια οι φιλοδοξίες του Μεγάλου Βασιλέα Δαρείου Α΄ και του διαδόχου του Ξέρξη Α΄ έφεραν σε σύγκρουση τις ελληνικές πόλεις-κράτη με την περσική αυτοκρατορία (500-449 π.Χ.). Η περσική ήττα προκάλεσε αλλεπάλληλες κοινωνικές αλλαγές που

προετοίμασαν το δρόμο για τον Αλέξανδρο και την ολοκληρωτική κατάκτηση της περσικής αυτοκρατορίας από τους Έλληνες. Ακολούθησε μια δύσκολη και ταραγμένη περίοδος κατά την Ελληνιστική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας οι Σελευκίδες, διάδοχοι του Αλέξανδρου διεκδίκησαν τη Μ. Ασία με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν τα νέα βασίλεια του Πόντου, της Βιθυνίας, της Καππαδοκίας, της Περγάμου και της Κιλικίας, όπως και το κελτικό βασίλειο της Γαλατίας, αποτέλεσμα των πολεμικών περιπετειών με τους Γαλάτες επιδρομείς στη Μ. Ασία. Οι Άραβες και οι διάδοχοί τους, οι Τούρκοι, διεκδίκησαν επίμονα την Ανατολία και τελικά τα κατάφεραν.

Στην σύγχρονη εποχή

Μικρασιατική Καταστροφή

Αμέσως μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου πραγματοποιήθηκε διάσκεψη στο Παρίσι, όπου αποφασίστηκε η παραχώρηση της περιοχής της Σμύρνης στην Ελλάδα. Ύστερα από αυτή την απόφαση η 1η μεραρχία του Ελληνικού στρατού υπό τις διαταγές του συνταγματάρχη Ζαφειρίου αποβιβάστηκε στη Σμύρνη στις 2 Μαΐου του 1919. Στους επόμενους μήνες συγκροτήθηκε στρατιωτική μεραρχία με έδρα την Σμύρνη υπό τον συνταγματάρχη Μαζαράκη. Οι Τούρκοι όμως αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν την συνθήκη και ξεκίνησαν ανταρτοπόλεμο με αποτέλεσμα η απόβαση του Ελληνικού στρατού να μετατραπεί σε εκστρατεία. Μερικούς μήνες αργότερα το σκηνικό αλλάζει ριζικά. Η Τουρκία με ηγέτη τον Κεμάλ Ατατούρκ καταφέρνει να συνθηκολογήσει μετά την Γαλλία, Ρωσία και με την Ιταλία (Οι οποίες είχαν δυσανεστηθεί από την επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου στην Ελλάδα) και να επιτύχει την προμήθεια του Τουρκικού στρατού με πολεμικό υλικό από τις προαναφερόμενες χώρες. Ο Ελληνικός στρατός κατέλαβε καίρια στρατηγικά σημεία (Εσκή-Σεχίρ & Αφιόν-Καραχισάρ), χωρίς όμως να καταφέρει να εξαλείψει την τουρκική απειλή. Με το πέρασμα του χρόνου η εκστρατεία εξελίχθηκε οικονομικά δυσβάσταχτη για το Ελληνικό κράτος. Ο Κεμάλ ως αρχιστράτηγος του τουρκικού στρατού με μυστική συμφωνία με τους Γάλλους ακυρώνει την συνθήκη των Σεβρών ενώ παράλληλα οι Γάλλοι εγκαταλείπουν την Κιλικία αφήνοντας άφθονο πολεμικό υλικό στα χέρια των Τούρκων. Στις 5 Απριλίου η Ιταλία εκκένωσε την περιοχή της Εφέσου, την οποία και κατέλαβε ο ελληνικός στρατός. Την ίδια εποχή πραγματοποιήθηκαν εκτεταμένες αλλαγές στο στράτευμα με αποτέλεσμα πολλοί έμπειροι αξιωματικοί να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Η νέα

κυβέρνηση ζήτησε την άδεια των συμμάχων για στρατιωτική επιχείρηση στην Κωνσταντινούπολη. Η γαλλική όμως κυβέρνηση αρνήθηκε και επισήμανε ότι δόθηκαν εντολές στα συμμαχικά στρατεύματα κατοχής στην Κωνσταντινούπολη και την Μ. Ασία να εμποδίσουν κάθε ελληνική κίνηση για την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης.

Το πρωί της 13ης Αυγούστου ο τουρκικός στρατός επιτέθηκε στις ελληνικές δυνάμεις στο Αφιόν Καραχισάρ. Η επίθεση των Τούρκων, την οποία διεύθυνε ο ίδιος ο Κεμάλ, ήταν αναμενόμενη παρόλ' αυτά αιφνιδίασε με την ποιότητα της την ηγεσία του Ελληνικού στρατού που περίμενε να αντιμετωπίσει άτακτα σώματα στρατού. Το πυροβολικό σε συνεργασία με το ιππικό συνέτριψαν σε ελάχιστο χρόνο την 1η & 4η μεραρχία στρατού. Οι ενισχύσεις δεν κατάφεραν να φτάσουν σύντομα, λόγω της ανασφάλειας που υπήρχε στο στράτευμα αφού η κατάλυση του νότιου μετώπου είχε ήδη διαδοθεί. Σημαντική αιτία αποδιοργάνωσης ήταν και η στρατολόγηση γεωργών και γενικά αμάχων χριστιανών οι οποίοι, εξαιτίας της απειρίας τους και του φόβου τους, αποσυντόνισαν πλήρως τα τακτικά σώματα στρατού. Παράλληλα η διακοπή κάθε μορφής επικοινωνίας, δηλαδή τηλεφώνου και τηλεγράφου, παγίδευσε τον ελληνικό στρατό σε μια εξ ολοκλήρου εχθρική περιοχή. Δύο μέρες αργότερα ο ελληνικός στρατός είχε αυτοκαταστραφεί. Στις 24 Αυγούστου η στρατιωτική ηγεσία συγκεντρώθηκε στη Σμύρνη και εξέδωσε διαταγές. Όμως οι διαταγές δεν είχαν ουσιαστικό αποδέκτη αφού όχι μόνο οι επικοινωνίες είχαν διακοπεί αλλά και οι στρατιώτες δεν υπάκουαν. Η αμυντική τακτική ήταν αδύνατη αφού πολλά σώματα στρατού είχαν αποκοπεί και κατευθύνονταν στα παράλια της Μικράς Ασίας. Στις 8 Σεπτεμβρίου οι πρώτοι Τούρκοι στρατιώτες μπήκαν στην Σμύρνη και στις 13 ξεκίνησε η καταστροφή της Σμύρνης.

Η Σμύρνη

Η Σμύρνη εκτείνεται από τους ΝΔ. πρόποδες του Σιπύλου και των ΒΑ. του Πάγου, όπου και η εύφορη πεδιάδα της Μαινεμένης μέχρι της ακτής, όπου και η θαυμαστή προκυμαία "Κε" που εκτείνεται κατά Β.-Ν. από έναντι του σιδηροδρομικού σταθμού του Αϊδινίου, της λεγόμενης Πούντας (Αλ Σατζάκ), βόρειο άκρο της προκυμαίας, μέχρι το παλαιό διοικητήριο (Κονάκι), νότιο άκρο. Μέχρι το 1922 η πόλη διακρίνονταν στον "Πάνω Μαχαλά", (προς τον Πάγο), το αρχαιότερο τμήμα της πόλης, όπου διέμεναν κυρίως Τούρκοι, Εβραίοι και λίγοι Έλληνες και στον "Κάτω Μαχαλά" ή "Κάτω Πόλη", νεότερο τμήμα, όπου διέμενε ο κυρίως χριστιανικός

πληθυσμός, οι Αρμένιοι (νότια), και οι Έλληνες (βορειότερα των Αρμενίων), μέχρι και την έναντι ΒΔ. ακτή το λεγόμενο Κορδελιό.

Η κάτω πόλη περιελάμβανε την αρμενοσυνοικία, (που συνόρευε με την εβραϊκή συνοικία του Πάνω Μαχαλά) με το ναό του Αγίου Στεφάνου και την ελληνική συνοικία με το ναό του Αγίου Γεωργίου, την αγορά "Μεγάλες Ταβέρνες", τη συνοικία "Γυαλάδικα", όπου και ο περίφημος ναός της Αγίας Φωτεινής, βορειότερα ο Φραγκομαχαλάς (συνοικία καθολικών), η συνοικία των Νοσοκομείων και μακρύτερα η συνοικία Φασουλάς, όπου αμέσως μετά άρχιζε δια της κεντρικής οδού Τράσα (τα), (εσωτερική παράλληλη προς τη προκουμαία), η αριστοκρατική συνοικία με την πλατεία της Καλλιθέας (Μπέλα Βίστα) και τον παράλληλο δρόμο, το γνωστό εκ παραφθοράς "Παραλλέλι" με τις επαύλεις των εύπορων Σμυρναίων. Συνέχεια της οδού των Τράσων ήταν τα Σχοινάδικα, το Κερασοχώρι, και το βουλευβάρτο Αλιότι προς το σιδηροδρομικό σταθμό Αϊδινίου. Ακολουθούσε η συνοικία της Πούντας με Ιταλούς και Μαλτέζους κατοίκους και ενδότερα οι λαϊκές συνοικίες του "Αγίου Τρύφωνα" ή Τσικουδιά, τα "Ταμπάκικα" (βυρσοδεψεία), τα "Μορτάκια" ή Λυγαριά, καθώς και η πέρα του σταθμού Κασαμπά η συνοικία του Αγίου Κωνσταντίνου με συνέχεια αυτής τα "Χιώτικα", όπου βρίσκονταν συγκεντρωμένοι οι οίκοι ανοχής. Κατά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1922 καταστράφηκε σχεδόν όλος ο Κάτω Μαχαλάς από την Αρμενοσυνοικία μέχρι και τα Σχοινάδικα.

Η σημερινή Σμύρνη, εκτός από ένα τμήμα της τουρκικής συνοικίας του άλλοτε Πάνω Μαχαλά και της Πούντας με τους λιθόστρωτους δρόμους, σε τίποτα δε θυμίζει την ανατολίτικη όψη της παλαιάς Σμύρνης με το υποκίνητο τραμ της προκουμαίας, τα στενά σοκάκια (=παρόδους) και τα ξύλινα σπίτια. Στην τεράστια σε έκταση πυρίκαυστη περιοχή των άλλοτε έξι συνοικιών, της Αγίας Αικατερίνης, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Τρύφωνα, της Ευαγγελιστρίας, του Αγίου Νικολάου, και του Αγίου Ιωάννη και κάποιων τμημάτων άλλων παλαιών συνοικιών εκτείνεται σήμερα το περίφημο πολιτιστικό πάρκο της Σμύρνης, έκτασης 300.000 τ.μ. που αποτελεί μικρογραφία του πάρκου της Μόσχας¹, όπου περιλαμβάνει μικρές λίμνες, ζωολογικό κήπο, ταβέρνες και τις εγκαταστάσεις της ετήσιας εμπορικής έκθεσης με μόνιμα περίπτερα εκθετών σε αρχαίο ελληνικό ρυθμό. Στη θέση του άλλοτε ναού του Αγίου Δημητρίου μέσα στο πάρκο έχει ανεγερθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο της Σμύρνης με πλήθος εκθεμάτων της αρχαίας ελληνικής, ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής.

Η πλατεία του άλλοτε Διοικητηρίου (Κονάκι) αποτελεί σήμερα το κέντρο της κίνησης της πόλης έναντι της οποίας βρίσκεται η αποβάθρα των μικρών επιβατηγών πλοίων ("βαποράκια") που εξυπηρετούν τη συγκοινωνία με τα παράλια περίχωρα της Σμύρνης. Η μεγαλύτερη εμπορική και τουριστική κίνηση σημειώνεται σε ακανόνιστη και στενή οδό από το Κονάκι μέχρι το τέμενος Ισάρ Τζαμί με πλήθος καταστημάτων νεοτερισμών, ζαχαροπλαστεία, χρυσοχοεία, παλαιοπωλεία, καθώς και κρεοπωλεία και οπωροπωλεία αντικαθιστώντας τους προ του 1922 εμπορικούς δρόμους του Φραγκομαχαλά, των Γυαλάδικων και τις Μεγάλες Ταβέρνες. Οι παλαιές θολωτές και σκοτεινές τουρκικές αγορές, οι λεγόμενες "μπεζεστένια" φέρονται σήμερα χωρίς σκέπαστρα.

Κύρια προάστια και χωριά γύρω από τη Σμύρνη είναι από ΝΔ. και επί της παραλίας κατά σειρά το Καρατάσι, ο Σαλαχανάς, η Καραντίνα, το Γκιοζ Τεπέ και το Κοκαργιαλί, προς Α. είναι το Νταραγάτσι, το Χαλκά-μπουνάρ και από εκεί στο εσωτερικό ο Μπουρνόβας που αποτελούσε την κατ' εξοχήν αγγλική παροικία της Σμύρνης. Από το Χαλκά-μπουνάρ και επί της απέναντι ΒΔ. παραλίας του μυχού του κόλπου είναι η Αγία Τριάδα, το Μπαϊρακλί, και τέλος στο άκρο το Κορδελιό (Καρσίγιακα). Άλλα χωριά της Σμύρνης είναι ο Κουκλουτζάς, ο Μπουτζάς, το Σεβντίκιοϊ, ο Προφ. Ηλίας και η Αγ. Άννα.